

měnách humorné a vážné, někdy až tragické polohy a na promyšleném střídání partií dějových, popisných a dialogických. Autorova charakterizační dovednost se někde omezuje na jednotlivé postavy větších děl (farář Cvok z povídky *Nebesa*), jinde určuje ráz celých prací, zejména starosvětských obrázků a idylických nebo elegických příběhů. Tak je tomu v memoárových *Rozptýlených kapitolách*, které v řetězci rodinných epizod ožívují svět autorova mládí a hlavně postavu jeho osobitého dědečka. V povídce *Jehla* (č. 1880) z povahopisné mikrostudie organicky vyrůstá téma i děj. Nepatrná příhoda o ztracené a znovu nalezené oblíbené jehle zchudlého maloměstského krejčovského mistra Kubáska je podána jako událost, která na chvíli otřese základy hrdinova života a představí ho jako jedinečnou individualitu.

Úsilí vyobrazit příkladný lidský typ a schopnost živě, neschematicky zpodobit postavu se slučují v románě *Za ranních červánků* (č. 1875), který se vymyká svým historickým námětem z obvyklého rámce autorova díla. Jeho děj je vzat z počátků národního obrození. V postavách J. Dobrovského, který se zotavuje u svého šlechtického přítele na panství v Chudenicích, a tajného českého bratra hajného Mrštiny vytvořil Šmilovský dvě výrazné osobnosti. U Dobrovského je zdůrazněna vznešenost ducha i lidská prostota a dobrota. Šlechtně se ujímá všech, jimž se křivdí, ať jsou to milenci Madlenka a František, jemuž otčím brání v lásce, nebo pronásledovaný vesnický chudák, „pocitivý zloděj“ Hukal. „Modrý abbé“ Dobrovský je tu pojat jako velký učenec a humanista, který si je vědom svazků s vlastním národem. Na této základně se názorově schází s venkovským písmákem Mrštinou, mužem přísných mravů, který zůstal věrný vyznání svých předků. Dobrovský od něho přejímá víru v životaschopnost českých lidových vrstev a oba se pak společně utvrzují v důvěře v lepší budoucnost národa. Na rozvíjení vzájemného vztahu obou starců, na jejich sblížení a konečném porozumění spočívá dějová osnova díla, které chce připomenout dva zdroje národního obrození: jednak osvícenství a činnost vzdělanců vůbec, jednak existenci lidového českého povědomí, jazyka, duchovních tradic. Tento smysl nejplněji vyjadřuje vrcholná scéna díla: Dobrovský slouží v troskách kostelíka uprostřed přírody staroslověnskou mší pro lid z širokého okolí a dává umírajícímu Mrštinovi přijímat chléb a víno podle česko-bratrského způsobu.

Václav Šolc

/ 1838 - 1871 /

Autor epických a lyrických veršů, v nichž se osobitě slučovaly podněty časové s tvrdou sociální zkušeností, s cítěním historickým i s trpkými zážitky osobními.

Narodil se 23. 12. 1838 v Sobotce jako syn rolníka. Gymnázium navštěvoval v Jičíně, studoval na filozofické fakultě v Praze dějiny, vysokou školu však nedokončil. Hmotný nedostatek a zřejmě i romantická představa o hereckém poslání a osobní trampoty přiměly ho k tomu, že se pustil s kočujícími hereckými společnostmi po Čechách (1863), ztrácel se načas z dohledu pražské kulturní veřejnosti a zase se vracel k matce do Sobotky. Peněžní podpora mu umožnila vydat knížku básní a obnovit studia (1868), avšak brzy opět fyzicky vyčerpán a nemocen odjel naposledy domů, kde 14. 7. 1871 zemřel na zápal plic.

Už životopis napovídá, že Šolc nešel běžnou cestou tehdejšího spisovatele, směřující obvykle do Prahy a končící v nějaké redakci. Šolc žil jinak – a to se promítalo v jeho verších, publikovaných s přerývkami, i v jeho osamoceném literárním postavení: neztotožňoval se ani s generací májovců, ani s ruchovci, ačkoliv postupoval v lecčem s obojími souběžně a ačkoliv spoluredigoval s O. Hostinským a Sv. Čechem Almanach českého studentstva (1869). Vydal jedinou sbírku *Prvosenky* (1868), rozsáhlou a mnohostrannou myšlenkově i rozmanitostí námětů a formálně zralou (užíval různých strofických forem, například bérangerovské šansony, sonetu, gazele). Představil se v ní ve všech hlavních žánrech a tématech soudobé české poezie. Jeho verše měly přitom výrazný osobní přízvuk. V politických verších bránících se frázovitému optimismu odrážela se nálada nadějného „jara“ národního života (symbolický smysl měl i titul knížky), dobové smýšlení slovanské i rozbouřená politická atmosféra konce 60. let, silně aktualizující motivy historické. Šolc posuzoval situaci českého národa s kritickou otevřeností a z hlediska zkušeností lidových vrstev v zápase demokratickém a národním (cyklus *Zpěvy svatováclavské*, úvod k nedokončenému eposu *Boží bojovníci*). Zdůrazňoval (s využitím deklamačního patosu) hrdinné vlastnosti českého lidu a pokrokové národní tradice. V epice, většinou baladické, ozývala se romantika volnosti a hrdinského činu a uplatňoval se v ní, podobně jako u Nerudy, sociální zájem, a to v tom smyslu, že si básník všiml lidí deklasovaných (cikán, hajduk) a městských lidových vrstev. Obracel se s porozuměním k hořkým pocitům obyčejného člověka, k jeho společenské i osobní tragice a křivdě provázené bolestí nebo smutkem a probouzející někdy i odboj a vzdor. Kreslil prostředí a typy městské chudiny (*Pisničkář*; *Bajazzo*; *Dítě z ulice* o chlapci, jenž umírá na revolučních barikádách r. 1848). Postupně dospíval k oslavě práce a jejího tvůrce (básnická povídka *Dědovy vrásky*; šansona *Píseň o ruce mozolné*). Šolcovu sbírku dotváří lyrika intimní, ne ovšem jako pouhý doplněk, nýbrž jako podstatná součást její osnovy, jež dává i ostatním objektivním a epickým veršům osobní naléhavost. Jsou to trpké písně marné touhy, stesku a snů o lásce, básně rozbouřených nebo rezignovaných nálad ztroskotaného člověka (například cykly *Z perlové šňůrky*; *Písně v bouři*; *Gazely*; *V podjesení*). V nich krystalizoval i Šolcův básnický výraz směřující k významové zkratce a dosahující silné působivosti.